

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ
СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА МЕН

УДК 379.85

**РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ ЯК
ВАЖЛИВА ДОМІНАНТА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ**

**DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL TOURISM SERVICES AS AN
IMPORTANT DOMINANT OF ECONOMIC GROWTH**

**РАЗВИТИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ТУРИСТИЧЕСКИХ УСЛУГ КАК
ВАЖНАЯ ДОМИНАНТА ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА**

Цыганов С.А.

Доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародних фінансів Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. E-mail: s_tsyganov@ukr.net

Бунтова Н.В.

Кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. E-mail: n-buntova@i.ua

Tsyganov S.A.

Doctor of Economics, professor, professor of the Department of International Finance of the Institute of International Relations of Kyiv National Taras Shevchenko University. E-mail: s_tsyganov@ukr.net

Buntova N.V.

PhD (Econ.), Associate Professor, Professor of the Department of Management and Innovative Technologies of Socio-Cultural Activity of National Pedagogical Dragomanov University. E-mail: n-buntova@i.ua

Цыганов С.А.

Доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры международных финансов Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко. E-mail: s_tsyganov@ukr.net

Бунтова Н.В.

Кандидат экономических наук, доцент, профессор кафедры менеджмента и инновационных технологий социокультурной деятельности Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова. E-mail: n-buntova@i.ua

Анотація. У статті туризм представлено як суспільне явище та одну з найбільш сталих складових світової економіки. Розглядаються структура і особливості світового ринку туристичних послуг, поняття туристичної послуги як об'єкта купівлі-продажу на світовому ринку. Обґрунтовано економічну важливість розвитку туризму та його вплив на економіку країн-експортерів і імпортерів за допомогою мультиплікативного ефекту.

У статті сформульовані основні характерні ознаки сучасного світового туристичного ринку: високі темпи розвитку, значний вклад в ВВП, у зовнішньоторговий оборот, в забезпечення зайнятості населення. Автори відмічають наявність істотних зовнішніх домінант розвитку туризму для різних країн світу, причому як позитивних, так і негативних. Ці ефекти в обов'язковому порядку повинні бути враховані при визначенні стратегічних напрямків розвитку туризму, в тому числі в умовах створення туристичних кластерів. На теперішній час не викликає сумнівів той факт, що в умовах, які склалися, економіці країни вкрай необхідні потужні «локомотиви зростання». На думку авторів даного дослідження, ринок туристичних

послуг може стати одним з них, стимулюючи розвиток суміжних ринків, при чому як товарних, так і ринку послуг.

Ключові слова: міжнародний туризм, туристична послуга, ринок туристичних послуг, міжнародна економіка, домінуючі розвитку, туристичний потік.

Abstract. *In the article tourism is presented as a social phenomenon and one of the most sustainable components of the world economy. The structure and features of the world market of tourist services, the concept of tourist service as an object of purchase and sale on the world market are considered. It is grounded economic importance of tourism development and its impact of the economy of exporting countries and importers with the help of a multiplier effect is determined.*

The article outlines the main characteristics of the contemporary world tourism market: high rates of development, significant contribution to GDP, foreign trade turnover, and ensuring employment of the population. The authors note the presence of significant external dominants of tourism development for different countries of the world, with both positive and negative ones. These effects must be taken into account in determining the strategic directions of tourism development, including in the creation of tourist clusters. At present, there is no doubt that under the prevailing conditions, the country's economy is extremely in need of powerful "growth locomotives". According to the authors of this study, the tourism market can become one of them, stimulating the development of adjacent markets, with both commodity and market services.

Key words: international tourism, tourist service, tourism services market, international economy, developmental domains, tourist flow.

Аннотация. *В статье туризм представлено как общественное явление и одну из самых устойчивых составляющих мировой экономики. Рассматриваются структура и особенности мирового рынка туристических услуг, понятие туристической услуги как объекта купли-продажи на мировом рынке. Обосновано экономическую важность развития туризма и его влияния на экономику стран-экспортеров и импортеров с помощью мультипликативного эффекта.*

В статье сформулированы основные характерные признаки современного мирового туристического рынка: высокие темпы развития, значительный вклад в ВВП, в внешнеторговый оборот, в обеспечение занятости населения. Авторы отмечают наличие существенных внешних доминант развития туризма для различных стран мира, причем как положительных, так и отрицательных. Эти эффекты в обязательном порядке должны быть учтены при определении стратегических направлений развития туризма, в том числе в условиях создания туристических кластеров. В настоящее время не вызывает сомнений тот факт, что в сложившихся условиях, экономике страны крайне необходимы мощные «локомотивы роста». По мнению авторов данного исследования, рынок туристических услуг может стать одним из них, стимулируя развитие смежных рынков, причем как товарных, так и рынка услуг.

Ключевые слова: международный туризм, туристическая услуга, рынок туристических услуг, международная экономика, доминанты развития, туристический поток.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Економіко-соціальному напряму розвитку міжнародного туризму та його ролі у досягненні цілей сталого розвитку присвячені численні наукові дослідження, йому приділяється значна увага у документах міжнародних організацій. Туристична діяльність об'єднує багатьох суб'єктів ринку, включає в себе низку товарів та послуг,

супроводжується величезною кількістю супутніх товарів і суттєво впливає на стан національної економіки в цілому.

В сучасних глобальних умовах попит та пропозиція на ринку туристичних послуг мають стрімку тенденцію до збільшення. За даними міжнародних аналітиків, туризм є однією з найбільших і швидко зростаючих галузей економіки в світі. Як зазначається у доповіді ЮНВТО «Tourism Highlights 2017» [1], у світі постійно зростає пропозиція туристичних продуктів, місць розташування та обслуговування туристів, що робить галузь привабливою для інвесторів та ключовою рушійною силою соціально-економічного прогресу завдяки створенню нових робочих місць та підприємств, зростанню експортних надходжень та розвитку інфраструктури.

За останні роки міжнародний туризм зростає швидше ніж міжнародна торгівля. В багатьох країнах, що розвиваються, туризм є найбільшою статтею експорту. Туризм стає все більш важливим компонентом експортної диверсифікації і надає можливість компенсувати зниження експортних надходжень у більшості сировинних і нафтоекспортуючих країн [1]. Ця світова тенденція не оминає і Україну, де, попри окремі соціально-економічні проблеми, ринок туризму розвивається також досить швидко [2].

Причинами такого зростання туристичної сфери економіки є цілий комплекс факторів, серед яких і підвищення загального добробуту населення в світі, що дозволяє обирати пізнавальні та розважальні способи проведення дозвілля, і зміцнення середнього класу як основного споживача туристичних послуг, і розвиток транспортної інфраструктури, зв'язку, інтернет-технологій та комунікацій. Туризм стає глобальним трендом, і в найближчі роки залишиться на вершині світового попиту. Зазначені тенденції значного впливу розвитку ринку туристичних послуг на економіку багатьох країн світу підкреслюють актуальність проведеного нами дослідження. Зважаючи на національну і глобальну динаміку зростання туристичної галузі, можна стверджувати, що її потенціал в контексті сталого розвитку може бути реалізований лише за умови системного дослідження та врахування в прогностичній і плановій діяльності держави і суб'єктів ринку як позитивних, так і негативних факторів такого зростання.

Аналіз останніх публікацій. Роль та значення міжнародного туризму в розвитку світового господарства і стимулюванні процесів глобалізації, а також підвищенні добробуту окремих країн і регіонів відображені в роботах зарубіжних і вітчизняних дослідників К.К. Камрі, Дж. Криппендорфа, Т. Ліндсей, Д. Маклеода, Е. Тоффлера, Дж.Р. Уокера, Р. Шарплей і Д. Телфер, В. Герасименка, Л. Гонтаржевської, В. Кифяка, О. Любіцевої, М. Мальської, А. Парфіненко, Т. Сокол, Т. Ткаченко, Л. М. Шульгіної та інших.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Водночас, незважаючи на значну кількість публікацій з даної проблематики, певні теоретичні і практичні аспекти впливу міжнародного туризму на різноманітні аспекти економічного розвитку суспільства з врахуванням динамізму світових інтеграційних процесів потребують на наш погляд подальшого поглиблення.

Формування цілей дослідження. Стаття має на меті проаналізувати соціально-економічний ефект розвитку міжнародних туристичних послуг у формуванні світового валового внутрішнього продукту (ВВП) як основної домінанти економічного зростання країн світу.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Більшість закордонних дослідників (Е. Тоффлер [3], Д. Маклеод [4], Р. Шарплей та Д. Телфер [5] та інші) у своїх наукових дослідженнях звертали увагу на зростаючу роль міжнародного туризму серед інших видів послуг торгівлі у розвитку світового господарства та економік окремих країн світу, відводячи йому значну роль у стимулюванні процесів глобалізації.

У дійсності тенденції світового господарства підтверджують, що туризм та транспорт у сукупності займають найбільшу питому вагу у світовій торгівлі послугами на протязі останніх майже 40 років (див. рис.1).

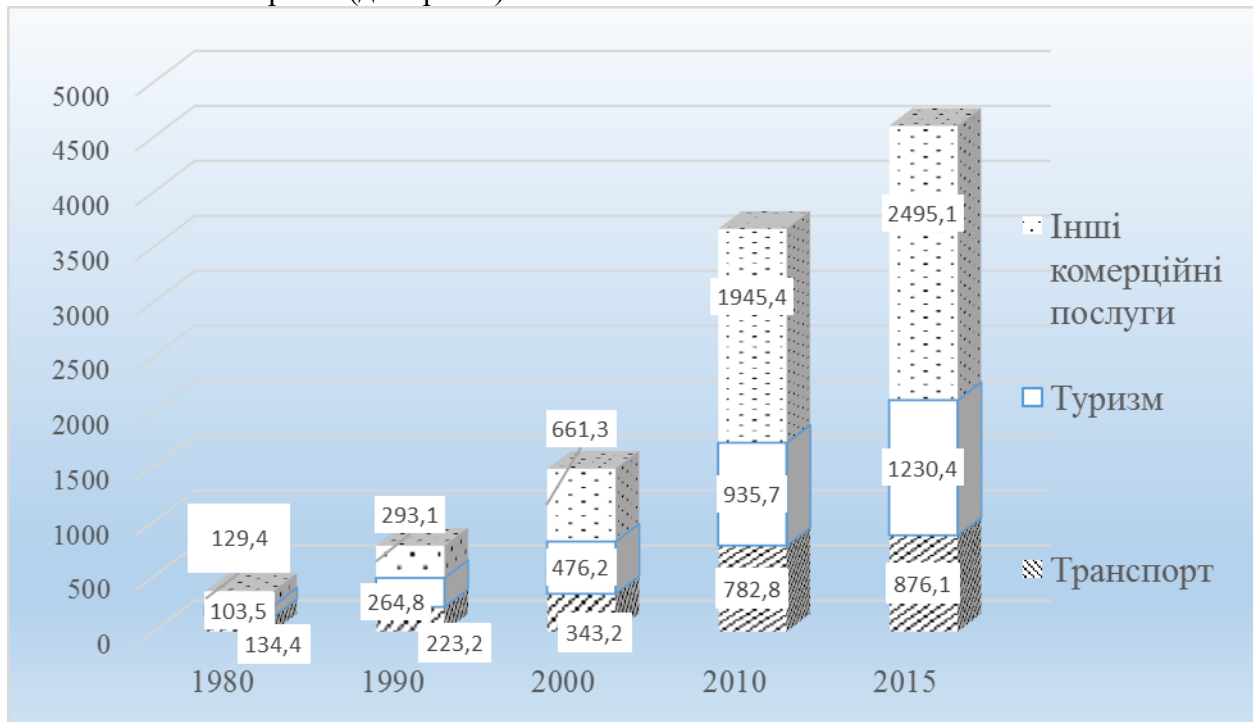

Рисунок 1. Структура світового експорту послуг, млрд. доларів США[1]

Співвідношення обсягів світового експорту транспортних та туристичних послуг приблизно однакове, проте за останні роки прослідковується стійка тенденція до збільшення останніх у складі третинного сектору, незважаючи на те, що туризм – відносно молодий вид економічної діяльності, який отримав організаційні основи в середині XIX ст. та став масовим лише після Великої світової війни.

Так, Д. Телфер зазначає, що туризм за логікою вбудовується в основні парадигми розвитку суспільства індустріалізованих країн після Другої світової війни (модернізація, економічний неолібералізм, стійкий розвиток) завдяки специфічності продукції, що виробляється в цій галузі, та ширшому залученню у процес виробництва інших галузей [5]. Туризм представляє собою і соціальне явище, оскільки мобільність, оплачувана відпустка та можливість мандрувати – це, без сумніву, соціальні перемоги [6], і одночасно значну за масштабами сферу діяльності, що представлена туристичною індустрією. Зазначені характеристики дозволяють встановити стійкий взаємозв'язок між розвитком суспільства та розвитком туризму, а також розглядати останній в якості інструменту суспільного розвитку.

За думкою Д. Маклеода, туризм є частиною процесу глобалізації, так як туристичний потік, що відбувається між країнами, спонукає до переливу капіталів, товарів та інформації з одних країн в інші, розвитку торгівлі, транспорту та комунікаційних систем. Туристи виступають споживачами благ різних країн світу, що експортуються, являючись провідниками глобалізаційних процесів [4].

Е. Тоффлер пов'язував масштабне розповсюдження пересувань людей між країнами з переходом суспільства на нову стадію розвитку – суперіндустріальну, на якій «рух стає позитивною цінністю сам по собі, твердженням волі, а не лише реакцією на оточуюче чи втечею від нього» [3]. Автор звертав увагу і на значення відповідної інфраструктури, в першу чергу, транспортної для полегшення та прискорення поїздок, відмічаючи, що «збільшення руху через простір виходило більш чи менш одночасно у всіх технічно розвинутих країнах».

Сучасна туристична галузь є значною частиною світової економіки, при цьому основним (біля 80%) продуктом, що виробляється та обмінюється на туристичних ринках є послуги. Поняття «туристична послуга» на сьогодні не має чіткого формулювання ні у вітчизняній, ні у закордонній практиці, потребує уточнення та може по-різному трактуватися в залежності від мети застосування.

Визначення, дане Всесвітньою торговою організацією, дозволяє окреслити коло підприємств, які безпосередньо відносяться до туристичної галузі: «Туристичні та послуги, що відносяться до організації мандрівок, включають послуги, які надаються готелями та ресторанами (в тому числі кейтеринг), туристичними агентствами і туроператорами, туристсько-екскурсійними організаціями, а також інші відповідні послуги» [7]. У даному визначенні не уточнюється об'єкт, на які вказані послуги спрямовані, тобто ознакою приналежності до галузі туризму виступає лише той факт, що данні послуги будуть надаватися підприємствами туристичної індустрії.

У галузевому законодавстві України визначення туристичної послуги періодично змінювалося. Згідно з Міждержавними стандартами ДСТУ 28681.1-95 «Туристично-екскурсійне обслуговування. Проектування туристичних послуг» та ДСТУ 28681.2-95 «Туристично-екскурсійне обслуговування. Туристичні послуги. Загальні вимоги» [8, 9], туристична послуга трактується як результат діяльності туристичного підприємства по задоволенню відповідних потреб туристів. У даному визначенні не має прямої вказівки на те, які саме підприємства слід відносити до галузі туризму. А також задоволення яких саме потреб туристів можливо включити в туристичне обслуговування.

Відповідно до Закону України «Про туризм» термін «туристична послуга» включає послуги суб'єктів туристичної діяльності по розміщенню, харчуванню, транспортному, інформаційно-рекламному обслуговуванню, а також послуги закладів культури, спорту, побуту, розваг тощо, спрямовані на задоволення потреб туристів [10]. Проте таке трактування дозволяє сприймати туристичну послугу достатньо широко, вимагаючи додаткових пояснень відносно цілей туристичної мандрівки, характеру туру та іншого.

Нематеріальні властивості визначають ряд специфічних рис туристичної послуги як об'єкта купівлі-продажу [11]: спрямованість на конкретного споживача; у багатьох випадках турист є об'єктом надання послуги та/або безпосередньо приймає участь у процесі її надання (наприклад, екскурсійне обслуговування); значна роль персоналу в отриманні споживачем корисного ефекту; сезонний характер попиту на туристичні послуги; велика кількість підприємств-постачальників туристичних послуг та підприємств-посередників з туристичного обслуговування; туристична послуга на всіх стадіях життєвого циклу не є власністю виробника; відмінність тарифів на схожі види туристичних послуг. Також специфіка туристичної послуги полягає в її мультиплікативному характері, неможливості її надання ізольовано від інших видів послуг чи без використання матеріальних об'єктів.

Розглянемо категорію туристичних послуг у міжнародних класифікаційних системах з метою більш чіткого визначення місця туристичного сектору у світовій торгівлі послугами.

Структура сучасного туристичного сектору відображена в багатьох класифікаціях видів економічної діяльності, складених як міжнародними організаціями (Міжнародна стандартна галузева класифікація всіх видів економічної діяльності [12], Галузева класифікація послуг ВТО [13], Ніццька міжнародна класифікація товарів та послуг [14] та ін.), так і національними статистичними органами країн світу.

У ряді класифікаційних систем місце туристичних послуг змінювалося: від діяльності, що супутня транспортному обслуговуванню до самостійної групи послуг. В інших класифікаціях туристичні послуги розглядаються як різновид транспортних послуг, що підкреслює їх істотний взаємозв'язок (див. рис. 2).

Різноманітність варіантів систематизації туристичних послуг в різних класифікаціях пов'язано перш за все зі зростанням питомої ваги туризму в загальному обсязі торгівлі на світовому ринку послуг. Так, туризм сьогодні є однією з найбільш дохідних і постійно зростаючих галузей світової економіки, про що свідчать показники Світового барометра по туризму UNWTO [15]. В 2017 році за рахунок збільшення мандрівок зростання світового туризму склало 7%, що було рекордно-високим з 2010 року. У результаті, туризм став третім за величиною експортним сектором у світі. За даними UNWTO Tourism Highlights 2018 Edition [16], міжнародні туристичні прибуття досягли показника 1,323 мільйони осіб в 2017 році, що на 84 мільйони перевищило показники за 2016 рік (див. рис.3).

		<p>Services Sectoral Classification list, World Trade Organization (Класифікаційна схема послуг, Всесвітня торгова організація) Послуги з організації досугу, культурних та спортивних заходів</p>		
		<p>International Classification of Goods and Services for the Purposes of the Registration of Marks (Nice Classification), Diplomatic Conference Agreement of 1957 in Nice (Міжнародна класифікація товарів та послуг для реєстрації знаків (МКТУ), Угода Ніцької дипломатичної конференції 1957 р.)</p>		
		<p>1. Послуги, що надаються посередниками або агентствами по туризму, що містять інформацію про мандрівки, поїздки або перевезення товарів, тарифні розцінки, розклади та способи перевезення. 2. Послуги з бронювання місць для проживання мандрівників, в тому числі, через туристичні агентства або через агентів</p>		
		<p>International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC), United Nations Organization (Міжнародна стандартна галузева класифікація всіх видів економічної діяльності (МСОК), Організація Об'єднаних Націй)</p>		
		<p>1. Діяльність агентств, що виконують продаж туристичних, екскурсійних, транспортних та готельних послуг населенню та комерційним клієнтам. 2. Діяльність з організації та формування турів, що реалізуються через бюро мандрівок або туристичними агентствами безпосередньо 3. Бронювання транспорту, готелів, ресторанів, послуги з аренди автомобілю; бронювання білетів на розважальні та спортивні заходи та інше; надання послуг обміну в рамках договорів таймшеру; діяльність з продажу білетів на театральні, спортивні та інші розважальні заходи; надання довідково-інформаційних послуг туристам; діяльність екскурсиводів; рекламна діяльність у сфері туризму</p>		
		<p>The IMF's Balance of Payments and International Investment Position Manual, International Monetary Fund (Керівництво з платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції, Міжнародний валютний фонд)</p>		
		<p>1. Товари та послуги, що куплені для особистого користування особами, основною метою яких є ділова активність 2. Товари та послуги, що куплені особами, які направляються за кордон з іншими цілями (відпустки, розважальні та культурні заходи, відвідування родичів та друзів, освітні та медичні цілі)</p>		
		<p><i>Джерело: складено авторами за матеріалами [12, 13, 14]</i></p>		

Рисунок 2. Туристичні послуги в міжнародних класифікаційних системах

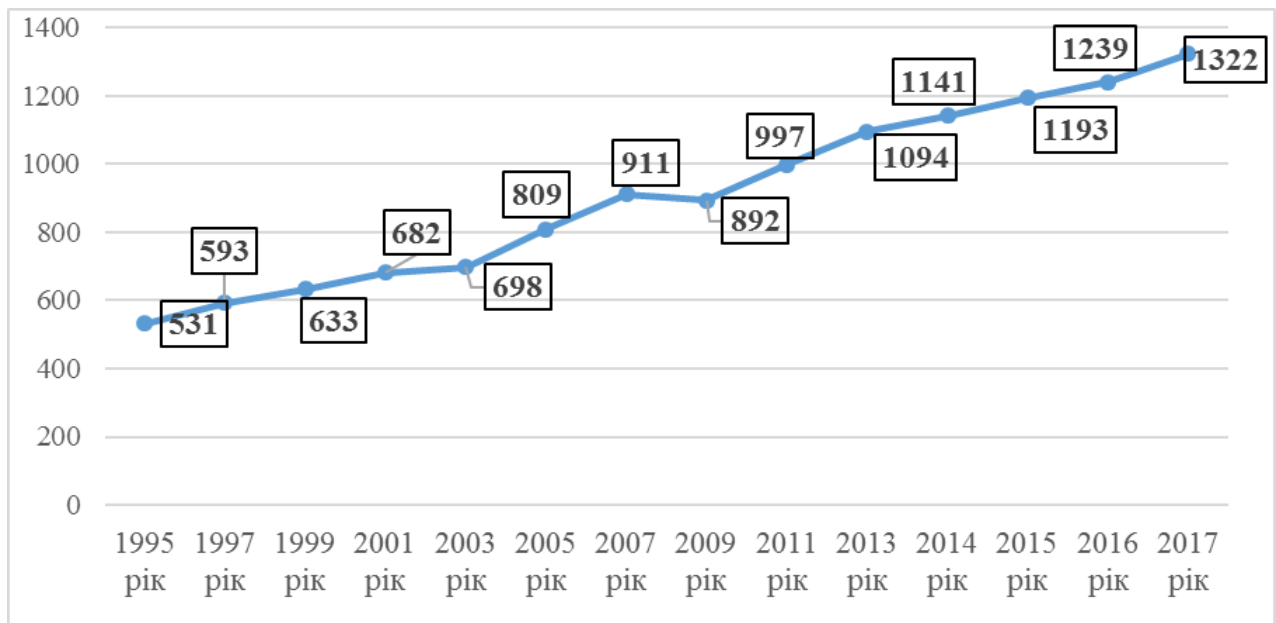

Рисунок 3. Динаміка кількості подорожуючих у світі за 1995-2017 роки, млн осіб
(складено за даними Всесвітньої туристичної організації UNWTO [16])

Більше за всіх виріс туристичний потік в Європу – 671 млн. подорожуючих, що на 8% більше, і до Африки – 63 млн. осіб, це на 9%. Чисельність мандрівників в Америку склало 209 млн осіб, що на 4% більше, ніж в 2016 році. Азія та Тихоокеанський напрямок – 323 мільйона туристів, +6%. Середній Схід – 58 мільйонів подорожуючих, +5%.

Громадяни Китаю більш за всіх подорожують, в 2017 році вони витратили 258 мільярдів доларів на міжнародний туризм. Це майже п'ята частина загальних витрат на туризм у світі в 2017 році, який склав 1,3 трильйонів доларів.

Лісова частина туристів подорожувала на літаках (57% від загального обсягу). Автотранспорт використали 37% - це другий за популярністю спосіб переміщення. На третьому – морські маршрути, круїзи та інші – 4%. На останньому місці залізничний транспорт – 2%.

Стійка тенденція 2010-2017 років щодо зростання обсягів міжнародного туризму підтвердилася й в отриманих показниках за 2018 рік. Подорожі стали невід'ємною частиною повноцінного життя людини, а можливість вільно мандрувати по планеті - невід'ємним правом, яким рік від року користується все більше людей по всьому світу. Але подорожі не тільки якісно покращують життя людей, а й позитивно впливають на світову економіку.

Будучи одним з найбільших в світі секторів економіки, туризм створює робочі місця, стимулює експорт і покращує життя мільйонів людей. Туризм, що складається з безлічі галузей, спрямований на обслуговування і підтримку вітчизняних, іноземних, ділових туристів і просто відпочиваючих. З подорожами прямо або побічно пов'язані сотні тисяч великих та маленьких компаній, які забезпечують туристів всіма видами транспорту, житлом (готелями, хостелами і ін), їжею (ресторани, кафе, стрітфуди і ін), доступом до визначних пам'яток і музеях, сувенірною продукцією.

Всесвітня Рада з подорожей і туризму WTTC провела чергове щорічне масштабне дослідження «Global Economic Impact and Issues-2018» [17], в якому проаналізувала глобальний вплив туристичної галузі, як одного з найбільших секторів світової економіки, а також надав унікальні 10-річні прогнози щодо розвитку потенціалу галузі. Дане дослідження проводиться протягом останніх 25 років, охоплює 185 країн з 25 регіонів світу.

Експерти відзначають, що на сектор подорожей і туризму довелося 10,4% світового ВВП, в галузі було зайнято 313 млн. осіб, що складає 9,9% від загальної зайнятості в 2017 році. У 2017 році був зафіксований один з найпотужніших приростів ВВП за останнє десятиліття, який спричинив за собою збільшення споживчих витрат по всьому світу. Цей глобальний процес прямо позначився на прямому зростанні сектора подорожей і туризму відразу на 4,6%, таким чином, випередивши темпи розвитку глобальної економіки сьомий рік поспіль.

Продовжуючи тенденцію останніх років, особливо сильна динаміка розвитку галузі фіксувалася в Азії, що довело стійкість позицій туристичного сектора економіки в цьому регіоні. У 2017 році також значно зміцнили свої позиції такі країни, як Туніс, Туреччина і Єгипет, в яких до цього кілька років спостерігалася криза в зв'язку з наслідками терористичних атак. Стійке відновлення галузі подорожей і туризму дуже необхідно багатьом туристичним напрямками, які постраждали від природних катаклізмів в 2017 році.

У 2017 році сумарний дохід від розвитку світового туризму склав 1,34 трлн доларів США (приріст 5% до 2016 року) без урахування ще 240 млрд доларів США, які заробила на туристах транспортна сфера. В сумі це виходить 1,6 трлн доларів США, приблизно по 4 млрд доларів США на день.

США, Китай, Японія, Німеччина і Великобританія стали головними гравцями індустрії туризму: в сукупності вони дають 47% світового ВВП подорожей і туризму. Інтенсивна конкуренція між авіакомпаніями призводить до цінової війни, яка грає на руку мандрівникам, так як квитки стають дешевшими, а польоти навіть на далекі відстані доступніше.

Туризм стає найважливішим двигуном економічного розвитку африканського континенту. В Африці завдяки цій індустрії в найближчі десять років буде створено 32,9 мільйона робочих місць, за даними WTTC [16]. У 2018 році в секторі працювало близько 24,3 млн співробітників, що становить 6,7% від загальної зайнятості на континенті за аналізований період. WTTC також вказує, що в 2019 році Африка приверне 81,3 млн туристів (показник минулого року склав 67 млн).

Всі держави Африки зможуть отримати економічні вигоди від туризму. Наприклад, в 2018 році туристи витратили на континенті близько \$ 58,5 млрд (70% в секторі туризму і відпочинку, а решта 30% були зареєстровані в секторі ділового туризму). Протягом аналізованого періоду загальні витрати склали 9,6% валютних надходжень на континент. Крім того, сектор зафіксував зростання на 5,6% в річному обчисленні і склав 8,5% ВВП.

Ефіопія, Еквадор, Сент-Кітс і Невіс, Єгипет і Туреччина стали країнами-лідерами зі зростання індустрії подорожей і туризму в 2018 році. Це зростання, в свою чергу, сприяє створенню робочих місць. Уже зараз в туристичній галузі зайнятий кожен десятий працівник на планеті, але, з огляду на темпи розвитку, подорожі мають колосальний потенціал для можливостей працевлаштування. Робота в сфері туризму особливо допомагає жінкам, молоді та іншим групам громадян, які часто зазнають труднощів з працевлаштуванням.

Експерти Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTC) провели дослідження за вкладом туризму в економіку країн [17]. У глобальному масштабі на сектор припадає 10,4% світового ВВП, однак цей показник для цілого ряду країн значно вище. Як виявилось, самим «туризмозалежним» регіоном в світі є Мальдіви: тут частка туристичної галузі в ВВП країни за підсумками 2017 року склала 39,6%. Для порівняння: внесок туризму у ВВП Великобританії оцінюється в 3,7%, в США цей показник ще нижчий - 2,6%.

В цілому, як показує звіт WTTC, економіка саме екзотичних острівних напрямків найбільш вразлива від стану туристичної галузі. Сектор підтримує істотну частину ВВП Сейшельських островів (26,4%), Багамських островів (19%), Сент-Люсії (15%), а також Белізу Фіджі, Барбадосу і ряду інших невеликих острівних держав (див. табл.1)

Таблиця 1

ТОП-20 країн світу, економіка яких залежить від розвитку туризму

№	Назва країни	Питома вага туризму в ВВП країни, %	№	Назва країни	Питома вага туризму в ВВП країни, %
1	Мальдиви	39,6	11	Сент-Люсія	15,0
2	Британські Віргінські острови	35,4	12	Беліз	15,0
3	Макао	29,3	13	Фіджі	14,4
4	Аруба	28,1	14	Мальта	14,2
5	Сейшельські острови	26,4	15	Камбоджа	14,1
6	Кюрасао	23,4	16	Американські Віргінські острови	13,3
7	Англія	21,1	17	Антигуа і Барбуда	13,0
8	Багамські острови	19,0	18	Барбадос	13,0
9	Вануату	18,2	19	Домініка	12,4
10	Кабо-Верде	17,8	20	Чорногорія	11,0

У той же час європейські країни не настільки сильно пов'язані з туризмом, як екзотичні острови. Найбільше в європейському регіоні залежить від туризму Мальта (14,2% ВВП), Чорногорія (11%), Хорватія (10,9%) і Грузія (9,3%).

Як відзначають експерти, деякі з напрямків, які увійшли в топ-20, вже диверсифікують свою економіку. Наприклад, в 2016 році показник ВВП для Мальдівських островів був 41,5%, для Макао - 43,9%. Але у інших країн залежність зростає. На Сейшельських островах внесок туризму в ВВП зріс з 21,3% до 26,4%, в Сент-Люсії - з 13,8% до 15%.

Якщо є країни, максимально залежні від туризму, то знайдуться ті держави, де туризм не грає провідної для національної економіки (див. табл.2). Україна входить в ТОП-20 таких низько залежних від туризму країн з тринадцятим місцем, пропустивши «вперед» Конго, Папуа Нову Гвінею, Узбекистан, Молдову, Суринам, Габон, Росію, Анголу, Чад, Киргизстан і Румунію. У нашій країні, як порахували в WTTC, прямий внесок туризму у ВВП в 2017 році становить лише 1,54%.

Таблиця 2

ТОП-20 країн світу, економіка яких не залежить від розвитку туризму

№	Назва країни	Питома вага туризму в ВВП країни, %	№	Назва країни	Питома вага туризму в ВВП країни, %
1	Конго	0,66	11	Киргистан	1,44
2	Папуа-Нова Гвінея	0,66	12	Румунія	1,44
3	Узбекістан	0,93	13	Україна	1,54
4	Молдова	0,96	14	Північна Корея	1,59
5	Габон	1,02	15	Люксембург	1,62
6	Сурінам	1,19	16	Буркіна-Фасо	1,63
7	Росія	1,24	17	Ізраїль	1,65
8	Ангола	1,24	18	Бруней	1,69
9	Чад	1,28	19	Тайвань, автономія Китаю	1,71
10	Конго	1,36	20	Парагвай	1,73

Найнижчий показник по вкладу туризму серед всіх країн світу - у Демократичної Республіки Конго (0,66%), хоча слід зазначити, що деякі країни, такі як Афганістан, в доповіді взагалі не фігурують.

Одна з основних завдань урядів кожної країни - забезпечення інклюзивного зростання галузі і створення нових робочих місць. За останні десять років кожне 5-е з усіх створених робочих місць в світі відносилось до сектору туризму, а за умов грамотного державного регулювання та урядової підтримки майже 100 млн. нових робочих місць можуть бути створені протягом найближчих 10 років.

Високий рівень безробіття, низькі доходи громадян, критично малі обсяги валютних надходжень, інфляція – це ті соціально-економічні проблеми, які допомагає вирішувати галузь туризму, якщо вона функціонує стабільно та ефективно. Переконливі темпи зростання показників світової індустрії туризму дозволяють очікувати подальшого розвитку сфери, активізації діяльності зі збереження й відновлення рекреаційних ресурсів.

Згідно з даними дослідження Euromonitor International [18], індустрія подорожей і туризму продовжує стрімко розвиватися і випереджати глобальну економіку, демонструючи також прагнення людей продовжувати подорожувати і відкривати для себе нові місця попри економічні та політичні виклики у всьому світі.

Стрімкій висхідній тенденції розвитку туризму у світі сприяє цілий комплекс соціально-економічних та технологічних факторів: підвищення рівня загального добробуту населення, зміцнення середнього класу як основного споживача туристичних послуг, розвиток транспортної інфраструктури, електронного зв'язку та телекомунікацій, зростання мобільності населення. З іншого боку, туризм вкрай вразливий до фінансово-економічних криз, соціальних негараздів (розшарування населення, зростання безробіття, збідніння середнього класу), політичної нестабільності (військові і громадянські конфлікти), до техногенних катастроф та стихійних лих. Однак за сприятливих умов туризм сприяє глобальному економічному розвитку та підвищенню рівня життя у бідних країнах, а витрати міжнародних

туристів у країнах, що розвиваються, у декілька разів перевищують обсяг міжнародної фінансової допомоги цим країнам.

Одна з причин стрімкого і стабільного розвитку туризму в тому, що люди в промислово розвинених, а також в країнах, що розвиваються, таких як Південно-Східна Азія, Індія і Південна Америка, мають сьогодні значно більш продовжену тривалість життя, що дозволяє їм подорожувати в похилому віці. Крім того, істотне збільшення особистих доходів для громадян ринків, що розвиваються, особливо на Далекому Сході (Китай, Корея, Японія), відкриває можливості світового туризму для мільярдів нових мандрівників. І, нарешті, оскільки характер роботи змінюється, люди в промислово розвинених країнах будуть мати більше вільного часу в майбутньому, що дасть їм більше можливостей для відпочинку і подорожей.

Ще однією важливою тенденцією сучасного туризму є серйозна зміна в секторі ексклюзивних подорожей [19]. Сьогоднішні заможні туристи шукають не універсальні розкішні готелі, а «унікальний і персональний» досвід. У період з 2011 по 2015 роки зростання ексклюзивних мандрівок було вище, ніж подорожей в цілому. Згідно з даними World Travel Monitor, люкс-подорожі становлять лише 7% від усіх міжнародних поїздок, але їх частка в глобальних витратах на туризм вже досягає близько 20%. Треба відзначити, що заможні мандрівники витрачають в шість разів більше на поїздки, ніж звичайні мандрівники, і роблять 5-6 поїздок в рік в порівнянні з трьома поїздками у випадку з постійними мандрівниками, свідчить Американська Міжнародна Асоціація готелів Класу Люкс (ILHA). Витрати багатих мандрівників стійкі до економічним коливань і спадів. Їх рішення про поїздки залежать не від поточного доходу, а від довгострокового добробуту сім'ї. Прогноз зростання люкс-подорожей на наступні 10 років становить 6,2%, що майже на одну третину вище, ніж для туристичного сектора в цілому (4,8%). Північна Америка та Західна Європа представляють 64% в секторі люксових поїздок. В майбутньому ультра-багаті мандрівники з Азії представлятимуть зростаючий сегмент на ринку туризму.

Висновки. Генеральна асамблея ООН оголосила 2017 г. «Міжнародним роком сталого розвитку туризму», що свідчить про визнання світовою спільнотою пріоритетності даного сектора для подальшого розвитку світової економіки. Туризм - один із значущих соціально-економічних показників стану суспільства і розвитку цивілізації, а крім того, спосіб пізнання навколишньої дійсності, підвищення культурного рівня та відновлення здоров'я людей. Незважаючи на фінансові кризи, терористичні атаки, економічні та політичні війни з 2009 року сектор подорожей і туризму демонструє безперервне зростання, випереджаючи темпи зростання світової економіки. Підвищення добробуту населення різних країн, збільшення тривалості життя, прогресуюча глобалізація сприятимуть подальшому розвитку світового туризму.

Проведене авторами дослідження дозволяє визначити роль та значення розвитку міжнародних туристичних послуг в економіці окремо взятої держави:

1. Туризм стимулює зростання зайнятості населення, сприяючи підвищенню його добробуту. Міжнародна практика свідчить, що в середньому 3-4 іноземні туристи забезпечують одне робоче місце в економіці країни з урахуванням залучення в їх обслуговування працівників суміжних галузей.

2. Витрати іноземних туристів на території іншої держави виступають джерелом валютних та податкових надходжень. Активний експорт туристичних послуг збільшує внески в платіжний баланс та ВВП країни.

3. Туристична індустрія створює галузі, які обслуговують сферу туризму, сприяючи диверсифікованості економіки за рахунок розширення асортименту сфери послуг.

На сьогодні розвиток міжнародного туризму характеризується низкою важливих структурних трансформацій, які визначають доміанти розширення міжнародної торгівлі туристичними послугами у найближчі 15-20 років. Передусім, вони зумовлені

демографічними, соціальними, економічними, технологічними, політичними, екологічними та іншими трендами в розвитку нашого світу, що впливає на структуру, динаміку та перспективи розвитку галузі.

У довгостроковій перспективі аналітиками прогнозується збереження темпів подальшого стійкого розвитку туристичного сектора, оскільки мільйони людей подорожують, щоб краще пізнати світ. Країни, що залучають найбільшу кількість іноземних туристів і отримують значні доходи від експорту туристичних послуг, як правило, мають високий рівень міжнародної конкурентоспроможності на світовому ринку послуг. У зв'язку з цим зростає актуальність подальших досліджень конкурентоспроможності країн в міжнародному туризмі.

Список використаних джерел

1. UNWTO Tourism Highlights, 2017 Edition [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eunwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419029>
2. Парфіненко А. Ю. Міжнародний туризм в Україні: геополітичні аспекти глобального явища / А. Ю. Парфіненко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2015. – Вип. 126. – Ч. 1. – С. 12–23.
3. Тоффлер Э. Шок будущего/ Э. Тоффлер. – М.: АСТ, 2002
4. Macleod, D. Tourism, globalization, and cultural change: An island community perspective/ D. Macleod. – Business&Economics, 2004
5. Sharpley, R. Tourism and development: concepts and issues/ R. Sharpley, D. Telfer. – Multilingual Matters, 2002
6. Krippendorf, J. Tourism in the system of industrial society/ J. Krippendorf// Annals of Tourism Research. – 1986. – Vol. 13, no.4
7. Tourism and travel-related services [Електронний ресурс]/ CIA. – Режим доступу: http://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/tourism_e/tourism_e.htm.
8. ДСТУ 28681.1-95 «Туристично-екскурсійне обслуговування. Проектування туристичних послуг» – К: Держспоживстандарт, 1996.
9. ДСТУ 28681.2-95 "Туристично-екскурсійне обслуговування. Туристичні послуги: Загальні вимоги" – К: Держспоживстандарт, 1996.
10. Закон України "Про туризм" від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР (із змінами і доповненнями від 02.10.2018)
11. Goeldner, C.R. Tourism: principles, practices, philosophies/ C.R. Goeldner, J.R. Ritchie. – John Wiley&Sons, 2005
12. Международная стандартная отраслевая классификация всех видов экономической деятельности (МСОК) [Електронний ресурс]. – Четвертий переглянутий варіант. – Нью-Йорк: ООН, 2009. – Режим доступу: http://unstats.un.org/unsd/publication/seriesm/seriesm_4rev4r.pdf.
13. Sectoral Classification List (W/120) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tsdb.wto.org/Includes/docs/W120_E.doc.
14. Classification de Nice [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wipo.int/classifications/nivilo/nice/index/htm?lang=FR#>
15. World Tourism Barometer [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/unwto_barom18_01_january_excerpt_hr.pdf
16. UNWTO Tourism Highlights, 2017 Edition [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://internationalinvestment.biz/index.php>
17. WTTC Global Economic Impact and Issues-2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wttc.org/economic-impact/>
18. Euromonitor International [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prohotelia.com/2017/10/global-tourism-2018/>
19. Колесник О. О. Основні тренди світового туристичного ринку // Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації : матеріали

Міжнародної науково-практичної конференції : у 2 т. (м. Запоріжжя, 30–31 березня 2017 р.). Запоріжжя : Просвіта, 2017. Т. 1. С. 376–379.

20. Tourism Towards 2030: Global Overview – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ttr.tirol.at/sites/default/files/upload/UNWTO_Tourism%20Vision_2030.pdf.

References

1. UNWTO Tourism Highlights, 2017 Edition [Electronic resource]. – URL: <https://www.eunwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419029>
2. Parfinenko A. YU. Mizhnarodnyy turyzm v Ukrayini: heopolitychni aspekty hlobal'noho yavlyshcha / A. YU. Parfinenko //Aktual'ni problemy mizhnarodnykh vidnosyn. – 2015. – Vyp. 126. – CH. 1. – S. 12–23.
3. Toffler E. Shok budushchego/ E. Toffler. – M.: AST, 2002
4. Macleod, D. Tourism, globalization, and cultural chang: An island community perspective/ D. Macleod. – Business&Economics, 2004
5. Sharpley, R. Tourism and development: concepts and issues/ R. Sharpley, D. Telfer. – Multilingual Matters, 2002
6. Krippendorf, J. Tourism in the system of industrial society/ J. Krippendorf// Annals of Tourism Research. – 1986. – Vol. 13, no.4
7. Tourism and travel-related services [Electronic resource]/ CIA. – URL: http://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/tourism_e/tourism_e.htm.
8. DSTU 28681.1-95 «Turystychno-ekskursiyne obsluhovuvannya. Proektuvannya turystychnykh posluh» – K: Derzhspozhyvstandart, 1996.
9. DSTU 28681.2-95 "Turystychno-ekskursiyne obsluhovuvannya. Turystychni posluhy: Zahal'ni vymohy" – K: Derzhspozhyvstandart, 1996.
10. Zakon Ukrayiny "Pro turyzm" vid 15.09.1995 r. № 324/95-VR (iz zminamy i dopovnennyamy vid 02.10.2018)
11. Goeldner, C.R. Tourism: principles, practices, philosophies/ C.R. Goeldner, J.R. Ritchie. – John Wiley&Sons, 2005
12. Mezhdunarodnaya standartnaya otraslevaya klassifikatsiya vsekh vidov ekonomicheskoy deyatel'nosti (MSOK) [Electronic resource]. – Chetvertiy pereglyanutiy variant. – N'yu-York: OON, 2009. – URL: http://unstats.un.org/unsd/publication/seriesm/seriesm_4rev4r.pdf.
13. Sectoral Classification List (W/120) [Electronic resource]. – URL: http://tsdb.wto.org/Includes/docs/W120_E.doc.
14. Classification de Nice [Electronic resource]. – URL: <http://www.wipo.int/classifications/nivilo/nice/index/hm?lang=FR#>
15. World Tourism Barometer [Electronic resource]. – URL: http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/unwto_barom18_01_january_excerpt_hr.pdf
16. UNWTO Tourism Highlights, 2017 Edition [Electronic resource]. – URL: <https://internationalinvestment.biz/index.php>
17. WTTC Global Economic Impact and Issues-2018 [Electronic resource]. – URL: <https://www.wttc.org/economic-impact/>
18. Euromonitor International [Electronic resource]. – URL: <http://prohotelia.com/2017/10/global-tourism-2018/>
19. Kolesnyk, O. O. “Osnovni trendy svitovoho turystychnoho rynku“ [The main trends of the world tourism market]. Stratehichni imperatyvy rozvytku turyzmu ta ekonomiky v umovakh hlobalizatsii, vol. 1. Zaporizhzhia: Prosvita, 2017. 376-379.
20. Tourism Towards 2030: Global Overview [Electronic resource]. – URL: http://ttr.tirol.at/sites/default/files/upload/UNWTO_Tourism%20Vision_2030.pdf.